

درجه‌بندی اصول و معیارهای طراحی مسکن بر مبنای فراوانی در ارزیابی برخی منابع تخصصی معماری

مژگان مهدوی

دانش‌آموخته کارشناسی‌ارشد دانشگاه بین‌المللی امام خمینی (ره)، پژوهشگر دوره دکتری معماری دانشگاه یزد

رضا سامه

دکترای معماری، عضو هیأت علمی دانشکده معماری و شهرسازی، دانشگاه بین‌المللی امام خمینی (ره)

نویسنده مسئول: rsameh@arc.ikiu.ac.ir

تاریخ پذیرش نهایی: ۱۴۰۱/۰۱/۲۷

تاریخ دریافت مقاله: ۱۳۹۹/۰۳/۲۹

چکیده:

یکی از مهم‌ترین موضوعات و نیازهای انسان در زمینه‌ی طراحی معماری، «مسکن» است. از گذشته تا کنون همواره اصول متفاوتی برای طراحی مسکن وجود داشته که با توجه به ضرورت‌های مورد توجه کاربران مورد استفاده قرار گرفته‌اند. مجموعه‌ی نیازها و سبک زندگی انسان‌ها نشان داده که برخی ویژگی‌ها در تمامی مسکن‌های طراحی شده یکسان و مشترک است. این ویژگی‌های مهم در بسیاری از منابع تخصصی معماری که بدین امر پرداخته‌اند؛ تحت عنوان اصول، معیارها، و شاخص‌های طراحی مسکن گردآوری شده و مورد استفاده‌ی طراحان و پژوهشگران در حوزه‌ی مسکن قرار گرفته‌اند. از این رو منابع گوناگونی می‌توان یافت که ضمن پرداختن به مقوله‌ی مسکن، هر کدام از زاویه‌ی خاصی آن را مورد مطالعه قرار داده‌اند. برخی از این منابع ویژگی‌های عام یک مسکن مناسب و مطلوب را برشمرده‌اند؛ و برخی دیگر اصول خاصی را برای طراحی آن معرفی نموده‌اند. مقاله حاضر ضمن مرور آن منابع، این اصول را به صورت درجه‌بندی شده بر اساس اهمیت ارائه نموده است. پرسش اصلی آن است که چگونه می‌توان این اصول را اولویت‌بندی کرد و به لحاظ اهمیت آنها را در طراحی مورد توجه قرار داد. بنابراین هدف پژوهش حاضر، بررسی حداکثری کتب و مقالات معماری در حوزه‌ی مسکن به منظور تحلیل و ارزیابی اولویت‌ها و ارزش‌گذاری اصول طراحی است. در این پژوهش با روش تحلیلی و توصیفی داده‌های حاصل از منابع و همچنین با تکیه بر راهبرد منطقی نتایج مورد نظر حاصل شد. بنابراین روش اصلی، ارزش‌گذاری کمی داده‌های کیفی بوده و معیارهای طراحی در منابع تخصصی معماری به گونه‌ای درجه‌بندی شده‌اند که اهمیت آنها مشخص گردد. در این راستا رهیافت کلی پژوهش مبتنی بر استدلال قیاسی بوده که پس از مراحل گردآوری و دسته‌بندی داده‌ها، تحلیل منابع بر مبنای مقایسه انجام شده است. سرانجام یافته‌های پژوهش نیز در قالب معیارها درجه‌بندی شده و بر اساس میزان فراوانی آنها به شکل جدول و نمودار ارائه گردیده که مطابق آنها، میزان توجه به اولویت‌ها در منابع مورد مطالعه نسبت به معیارهای طراحی مسکن بیان شده است.

واژه های کلیدی: مسکن، طراحی مسکن، معیارهای طراحی، منابع تخصصی معماری.

۱. مقدمه

طراحی مسکن به‌عنوان یک موضوع مهم در معماری، اصول و معیارهای خاصی در بر دارد. انسان از دیرباز مسکن خویش را بر اساس اصولی که نتیجه‌ی سبک زندگی وی بوده ساخته و در عصر حاضر نیز این جریان همچنان ادامه دارد. این اصول در بسیاری از وجوه برای تمامی انسان‌ها مشترک بوده و با توجه به محدوده‌ی جغرافیایی و فرهنگی در ابعاد دیگر تفاوت دارند.

از سویی همواره چالش‌هایی در طراحی مسکن وجود داشته که بخشی از آن مرتبط با اولویت‌بندی این اصول در طراحی است. اینکه کدام عوامل مؤثر بر طراحی مسکن اهمیت بیشتر و کدام اهمیت کمتری دارند؛ مسأله‌ای است که طراحان بسیار به آن توجه نموده و هر یک اولویت‌بندی ویژه‌ای را برای طراحی مسکن در نظر می‌گیرند. از سوی دیگر، در منابع موجود شاهد مواردی هستیم که عناوینی در قالب اصول، معیار و عوامل مؤثر در طراحی مسکن دسته‌بندی و ارائه شده و اغلب مبنای طراحی بسیاری از مسکن امروزی قرار گرفته‌اند. این عوامل در بعضی از منابع بصورت مشترک ذکر شده و در برخی نیز مواردی متفاوت هستند که خود نشان از اهمیت توجه به این اصول می‌باشد. در پژوهش حاضر، ۳۲ منبع تخصصی شامل کتب و مقالات موجود در زمینه‌ی مسکن به زبان فارسی و منتشر شده در کشور ایران مورد بررسی قرار گرفته‌اند و نتیجه‌ی مطالعات در قالب جداولی ارائه شده است که خلاصه‌ای از موارد مهم همراه با شرح می‌باشند. در این تحقیق که با رهیافتی کمی براساس قواعد استدلال قیاسی انجام شده، اصول و عوامل مؤثر بر طراحی مسکن بر اساس فراوانی آنها در منابع ارزیابی می‌شوند. در نهایت بر اساس این اصول جدولی تنظیم می‌گردد که معیارهای طراحی مسکن را به صورت اولویت‌بندی شده بر اساس میزان اهمیت نشان دهد که بسته به میزان تکرار آنها در منابع است.

به‌طور کلی هدف پژوهش «تحلیل درجه‌بندی اهمیت معیارهای طراحی مسکن در منابع تخصصی معماری» است. بنابراین ابتدا داده‌های مورد نیاز از منابع مشخص، گردآوری و سپس تحلیل می‌شوند. در این راستا منابع مورد

نظر شامل «منابع با رویکرد عام» و همچنین «منابع با رویکرد اسلامی» نسبت به مقوله‌ی مسکن خواهند بود که این تفکیک زمینه‌ی قیاس بین معیارها در این دو دسته از منابع را فراهم می‌کند.

۲. پرسش‌های تحقیق

۱. معیارهای طراحی مسکن مورد توجه در منابع تخصصی رشته‌ی معماری شامل چه مواردی هستند؟
۲. چرا می‌بایست به این معیارها توجه و آنها را درجه‌بندی نمود؟
۳. چگونه می‌توان این معیارها را بر اساس اهمیت و درجه‌بندی آنها مورد اولویت، ارزیابی و استناد قرار داد؟

۳. پیشینه تحقیق

پژوهش‌های مختلفی با هدف گردآوری و عرضه‌ی اصول طراحی مسکن انجام شده است. دو دسته‌بندی کلی پژوهش‌های انجام شده یکی تحت عنوان «منابع با رویکرد اسلامی» در زمینه‌ی طراحی مسکن و دیگری منابعی است که با عنوان منابع «عمومی» نام‌گذاری شده‌اند. در این دو دسته از منابع مواردی که به منزله‌ی اصول طراحی مسکن گردآوری شده‌اند در موارد متعددی مشترک نیز می‌باشند. برای نمونه در برخی پژوهش‌ها موضوعاتی نظیر حریم و کیفیت بصری اهمیت بسیاری دارد (راستگوی‌ا قدم ۱۳۹۳) که هم‌سو با سایر تحقیقات با رویکرد مطلوبیت‌های اسلام برای طراحی مسکن انجام شده است.

البته برخی پژوهش‌ها با دیدگاه کلی و برخی دیگر با دیدگاه جزئی اصول طراحی مسکن را بیان کرده‌اند. برای نمونه پیرنیا اصول مؤثر بر ساخت مسکن را در پنج مقوله (پیرنیا ۱۳۹۲) و کاتب آنها را در شش مقوله‌ی کلی (کاتب ۱۳۹۱) دسته‌بندی کرده‌اند. اما در دیدگاهی جزئی‌تر، اصول طراحی مسکن ابتدا در چند مقوله بیان شده و سپس به‌طور دقیق به توضیح هر یک پرداخته شده است (قربانی ۱۳۹۲). از منظر دیگر اصول طراحی مسکن در مقیاس‌های متفاوت بیان شده‌اند. برای مثال در یک پژوهش به کیفیت طراحی مسکن در مقیاس محله توجه شده و در این راستا اصولی نیز بیان گردیده است (آصفی ۱۳۹۵) و یا دیدگاهی وجود دارند که در آنها به مواردی

منابع، نسبتی از معیارهای مهم در منابع مختلف را به دست می‌دهد و امکان قیاس آنها را فراهم می‌سازد که بخشی از اهداف این پژوهش را دنبال می‌کند.

روش پژوهش متناسب با هر مرحله اتخاذ شده و به این ترتیب است که در مرحله‌ی نخست مطالعات کتابخانه‌ای برای بررسی منابع انجام شده است. سپس داده‌های مورد نظر به صورت توصیفی معرفی شده و در مرحله‌ی بعد مورد تحلیل قرار گرفتند. تحلیل داده‌ها نیز در هر مرحله به گونه‌ای شکل گرفته‌اند که ترکیبی از تحلیل کیفی و کمی است. در نهایت نتایج حاصل نیز در قالب نمودار ارائه گردیده است. از ویژگی‌های نگارش این مقاله، ارائه‌ی داده‌ها در جدول‌های مشخص است که به تفصیل بیان می‌شوند. ستون یکم این جداول (۲ و ۳ و ۴) که تحت عنوان «اصول» نام‌گذاری شده، معرف مواردی است که در منابع بررسی شده به عنوان اصول طراحی مسکن مطرح شده‌اند. در مقابل هر مورد یک کد قرار دارد که نشان‌دهنده‌ی کد منابع مورد نظر بوده و مشخص می‌کند که این مورد از کدام منبع آورده شده است. نحوه‌ی کدگذاری منابع بر اساس نام نویسندگان بوده و از حرف اول نام نویسنده (به لاتین) استفاده شده است. به همین منظور جدول ۱ برای معرفی نحوه‌ی کدگذاری منابع تنظیم شده است که نشان می‌دهد هر کد به کدام منبع و نویسنده اختصاص دارد.

چون نحوه‌ی حضور مهمان نیز توجه شده است. (نقره‌کار ۱۳۹۴؛ بمانیان ۱۳۹۵) در این میان مهم‌ترین نگرش در ارتباط با کاربر اصلی مسکن بوده که بیشتر پژوهش‌ها با هدف پیشنهاد اصول طراحی مطلوب برای موضوعی نظیر آرامش کاربران گردآوری شده‌اند.

به هر ترتیب از مطالعه و بررسی منابع گوناگون در زمینه‌ی طراحی مسکن چنین بر می‌آید که هیچ کدام از این منابع به اولویت‌بندی و ارزش‌گذاری اصول و معیارهای طراحی مسکن نپرداخته‌اند و شاید اساساً توجهی به این موضوع نبوده است؛ هرچند در تمام آنها اطلاعات مهمی عرضه شده است. این اطلاعات گاه به صورت مقوله‌بندی و موردی بیان شده و گاه با مصداق‌هایی آورده شده‌اند. اما هیچ مرجع مشخصی وجود ندارد که این اطلاعات را مرور کرده و نظامی از رتبه‌بندی و ارزش‌گذاری در طیف وسیع معیارهای طراحی مسکن ارائه کرده باشد.

۴. روش تحقیق

در پژوهش حاضر اطلاعات حاصل از مطالعه‌ی منابع در زمینه‌ی طراحی مسکن در قالب جدول‌هایی تنظیم شده است. جدول‌های ۲، ۳، ۴ و چکیده‌ای از اصول و معیارهای طراحی مسکن را ارائه می‌دهند که بر اساس نوع منبع تفکیک شده و بصورت مجزا تنظیم شده‌اند. این تفکیک

P: پیرنیا	F: فرجامی	O ^۱ : اخوت و دیگران	HQ: حاجی قاسمی	B ^۳ : بمانیان و دیگران
H: حکیم	N ^۱ : نیلاندر	N ^۴ : نقی‌زاده	HM: حائری‌مازندرانی	HN: حمزه‌نژاد و صدریان
K: کاتب	N ^۲ : نقره‌کار	GH ^۳ : قاضی	AP: امین‌پور و دیگران	PM: پورمند و طباطبایی‌ملاذی
R: رضایی	M ^۱ : مرتضی	Z: ضرغامی و سادات	B ^۲ : بمانیان و امینی	MZ: محمودی‌زرندی و غفراللهی
GH ^۲ : قربانی	N ^۳ : نقره‌کار	V: وثیق و دیگران	KH: خلیلیان بروجنی	RA: راستگوی‌ا قدم و مشهدی
O ^۳ : اخوت	O ^۲ : اوامر	A: اصفی و ایمانی	GH ^۱ : قربانی و دیگران	M ^۲ : مؤمنی و ناصری
N ^۵ : نقی‌زاده	B ^۱ : بمانیان			

جدول ۱. کدگذاری منابع بررسی‌شده بر اساس اسامی نویسندگان (مأخذ: نگارندگان)

ستون چهارم با نام «فراوانی» ۲ مجموع تعداد موارد موجود در ستون یکم را در هر ردیف مقابل آن نشان می‌دهد. این ستون آماری از کمیت اصول هر معیار را نتیجه داده در اختیار قرار می‌دهد.

۵. تحلیل و بررسی

۱-۵. معیارهای مسکن در منابع با «رویکرد عام»

همانطور که پیش‌تر بیان شد؛ در این پژوهش منابع به تفکیک مورد بررسی قرار گرفته و داده‌های حاصل از آنها در مرحله‌ی نخست بطور جداگانه تحلیل می‌شوند. بر این اساس جدول ۲ شامل اصول طراحی مسکن ۳ در منابع تخصصی معماری با «رویکرد عام» نسبت به مقوله‌ی مسکن است. نتیجه‌ی این جدول در نهایت ۱۵ معیار است که از اصول مهم طراحی مسکن حاصل و از C۱ تا C۱۵ کدگذاری شده‌اند و فراوانی هر معیار در منابع نیز ذکر شده است.

ستون دوم جدول‌ها که با کلمه‌ی «معیار» نام‌گذاری شده، برآیند کلی مفهوم اصول ذکر شده در ستون یکم است و طی یک فرایند معادل‌سازی، در قالب یک تعبیر واحد بصورت خلاصه متناظر با اصول در یک سطر بیان شده است. این مفاهیم اهمیت بسیاری داشته و در ساز و کار تحلیل داده‌های این پژوهش جایگاه بسیار مهمی دارند. در ستون سوم، معیارهای حاصل از معادل‌سازی اصول، «کدگذاری» شده‌اند؛ به طوری که در ردیف مقابل هر معیار یک کد اختصاصی برای آن تعریف شده که بر اساس حرف "C" ابتدای واژه‌ی «معیار: Criteria» به لاتین شماره‌گذاری شده است. هدف از انجام این کدگذاری تسهیل تحلیل داده در مراحل بعدی است به گونه‌ای که ارائه‌ی نتایج را در قالب جدول و نمودار به شکل خوانا و مطلوب‌تر ممکن می‌سازد و از تکرار داده‌ها با الفاظ طولانی پرهیز خواهد شد.

فراوانی	کد	معیار	اصول
۱۰	C۱	انسان‌مداری	مردم‌واری (P) - جنبه‌های انسانی معماری (K) - میزان و تناسب (K) - تناسب و تقارن (KH) - ابعاد متناسب (B۲) - تعادل موزون و توازن احساس (KH) - هندسه (KH) - مرکزیت (KH) - امکان دسترسی مناسب معلولان (B۲) - در نظر گرفتن فضایی امن در جوار محل سکونت برای محیط بازی، و... کودکان و نوجوانان با رعایت احساس استقلال و تعلق خاطر با امکان برقراری ارتباط فعال با همسالان و حتی بزرگسالان (B۲)
۲	C۲	خودبستگی	خودبستگی (P) - استفاده از مصالح بومی (K)
۶	C۳	درون‌گرایی و حفظ حریم	درون‌گرایی (P) - وجود فضاهای حریم (HM) - محصوریت (N۱) - توجه به درون (K) - محریمیت و درون‌گرایی (KH) - درون‌گرایی و حفظ حریم (B۲)
۲	C۴	استحکام و امنیت	نیارش (P) - مصالح و جزئیات (N۱)
۳	C۵	پرهیز از بیهودگی	پرهیز از بیهودگی (P) - کارایی طرح، نقشه، و ساختار (K) - ماده‌زدایی (KH)

جدول ۲. اصول و معیارهای طراحی مسکن در منابع عمومی معماری (تلخیص و تدوین: نگارندگان)

فراوانی	کد	معیار	اصول
۱۱	C۶	سازمان‌دهی فضایی	انعطاف‌پذیری سازمان فضایی و امکان بسط و ترکیب فضاها با یکدیگر (HM) - محوربندی (N۱) - سازمان‌دهی فضایی (N۱) - تنظیم مطلوب روابط فضاها (B۲) - در نظر گرفتن دو محور اصلی و فرعی (B۲) - فرم فضایی (N۱) - همجواری و تمایز فعالیت‌های ناسازگار (KH) - دوری و تمایز فعالیت‌های ناسازگار (KH) - در نظر گرفتن فاصله‌ی فضایی تعریف‌شده‌ای میان بخش خصوصی (B۲) - طراحی ترکیبی جزء فضاها (HM) - چند منظوره بودن فضاها (B۲)
۴	C۷	شفافیت و تداوم	حرکت (N۱) - شفافیت و تداوم (KH) - ارتباط شفاف بین فضاها (B۲) - انعکاس (KH)
۴	C۸	ارتباط با طبیعت و بهره‌مندی از محیط	نورگیری (N۱) - حداکثر استفاده از خصوصیات و عوامل محیطی (KH) - همدلی و احترام به طبیعت (KH) - ارتباط با طبیعت (B۲)
۲	C۹	سازمان‌دهی حیاط	حیاط خانه (K) - سازمان‌دهی حیاط (B۲)
۱	C۱۰	اهمیت همسایه	ارتباطات همسایگی (B۲)
۳	C۱۱	سلسله‌مراتب	حفظ سلسله‌مراتب فعالیت‌ها و فضاها (KH) - ایجاد سلسله‌مراتب (B۲)
۲	C۱۲	فرهنگ و هویت	راز و ابهام (KH) - هویت‌دهندگی به خانه (B۲)
۱	C۱۳	وسعت	وسعت (B۲)
۲	C۱۴	دید و منظر	ارتباط بصری (B۲) - دید و منظر (B۲)
۱	C۱۵	آرامش	فضاهای خلوت (B۲)

جدول ۲. اصول و معیارهای طراحی مسکن در منابع عمومی معماری (تلخیص و تدوین: نگارندگان)

معیار نتیجه‌ی جدول ۳ تنها برگرفته از کتب می‌باشند که هر کدام بر اساس میزان اهمیت فراوانی خاصی دارد. این معیارها نیز در ادامه‌ی معیارهای جدول ۲ از C۱۶ تا C۳۰ کدگذاری شده‌اند و فراوانی هر معیار در منابع نیز ذکر شده است.

۲-۵. معیارهای مسکن در منابع با «رویکرد اسلامی»

مطابق آنچه بیان شد؛ در این بخش نیز جداول ۳ و ۴ شامل اطلاعاتی هستند که به ترتیب از کتاب‌ها و مقاله‌های موجود در زمینه‌ی مسکن با «رویکرد اسلامی» استخراج و تنظیم شده‌اند. داده‌های این جدول‌ها نیز مانند جدول ۲ تنظیم و تحلیل شده‌اند. از آن میان، تعداد ۱۵

فراوانی	کد	معیار	اصول
۲۰	C۱۶	سازمان دهی فضایی	ارتباط و وابستگی متقابل (H) - استقلال فضاها در مرکزگرایی معماری (MZ) - ارتباط مؤکد فضاهای بسته با فضای باز میانی (HQ) - همجواری اصولی فضاها (MZ) - پرهیز از هرنوع مزاحمت همجواری بین خانه‌ها و فضاهای عبوری و عمومی (N۲) - برخورداری از فضاهایی کاملاً خصوصی و خانوادگی و دور از هر نوع مزاحمت و همجواری (N۳) - جداسازی کامل با مفصل‌بندی‌های متعدّد (N۳) - ترکیب به سامان فضاهای پیرامون حیاط و اهمّ و فی‌الاهمّ کردن آنها (HQ) - عرصه‌بندی فضاهای مختلف داخلی (HQ) - تبدیل ملایم عرصه‌های عمومی به خصوصی (N۳) - عرصه‌بندی دقیق فضاهای بسته به دور حیاط (HQ) - تنوّع (F) - تنوّع (N۵) - کیفیت فضا (Z) - کمال‌گرایی (F) - کمال (B۱) - کامل بودن (F) - چندکارکردی بودن فضاها و عناصر (F) - سامان‌بندی و سیال بودن فضا در معماری (MZ) - انعطاف‌پذیری (MZ)
۱۳	C۱۷	درون‌گرایی و حفظ حریم	حریم (H) - حریم صوتی و بصری (Z) - حریم خصوصی (M۱) - حفظ حریم و حرمت اشخاص و خانواده (F) - حریم داشتن خانه (N۲) - دور از چشم بودن فضاهای بهداشتی و خدماتی (N۲) - داشتن حریم کامل از خانه‌های اطراف و فضاهای عبوری و عمومی (N۳) - حریم بصری و صوتی (O۱) - حریم خصوصی (O۲) - حد و حریم (N۵) - درون‌گرایی (Z) - درون‌گرایی و برون‌گرایی (MZ) - درون‌گرایی و روی پوشیدن از بیرون و عطف توجه به درون (HQ)
۲۸	C۱۸	انسان مداری	ارتفاع ساختمان (H) - حد کفاف در ابعاد و عملکردها (GH۲) - رعایت استانداردها (MZ) - ارتفاع خانه (N۲) - ارتفاع (GH۳) - اندازه (N۵) - مقیاس انسانی خاص (N۵) - بهداشت روانی (Z) - رعایت بهداشت، پاکیزگی و بوی خوش (N۲) - تواضع (Z) - تواضع (M۱) - تواضع در خانه؛ اجتناب از خودبینی و اسراف (O۱) - فردیت (مردمی بودن) (B۱) - متانت، سادگی، و هماهنگی بدنه‌های خارجی بناها با یکدیگر (N۳) - هم‌آوایی و همراهی بندنه‌ها با هندسه فضاهای عبوری و راه‌ها و نرها، و... (N۳) - نظم و نظام (F) - محوربندی فضایی در معماری (MZ) - نظم کامل فضاهای داخلی در مقابل بی‌نظمی جداره‌ی بیرونی بنا (HQ) - محوربندی و ارزش‌گذاری فضاهای داخلی خانه (N۳) - نظم (B۱) - هماهنگی (N۵) - تناسب (N۵) - تقارن در معماری مرکزگرا (MZ) - آغاز و انجام پیدا کردن بنا (HQ) - تعادل (F) - میانه‌روی (N۴) - عدالت (B۱) - تعادل (N۵)
۶	C۱۹	عدم اشرافیت	اشراف (Z) - عدم اشرافیت (GH۱) - عدم اشرافیت (GH۲) - پرهیز از اشراف متقابل خانه‌ها (N۲) - عدم اشراف خانه‌ها به یکدیگر (GH۳) - مصون بودن فضاهای داخلی مسکن از دید بیگانگان (N۴)
۲	C۲۰	سلسله‌مرتب	وجود سلسله‌مراتب فضایی (HQ) - سلسله‌مراتب (N۵)

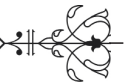
جدول ۳. اصول و معیارهای طراحی مسکن در کتب معماری با رویکرد اسلامی (تلخیص و تدوین: نگارندگان)

فراوانی	کد	معیار	اصول
۷	C۲۱	فرهنگ و هویت	فرهنگ و هویت (H) - ابهام و ابهام (F) - پیشینه (استفاده از عناصر گذشته) (B۱) - تشخیص بخشیدن به خانه‌ها با ایجاد سردرهای زیبا و سایه‌اندازها و زینت بخشیدن به آن‌ها با یاد و نام خدا (N۳) - نشانه‌گرایی (N۵) - انسجام اجتماعی (O۱) - وحدت جامعه (N۴)
۱۷	C۲۲	ارتباط با طبیعت و بهره‌مندی از محیط	هماهنگی با طبیعت (F) - فضای سبز (GH۲) - اهمیت بنیادین حیاط، فضایی باز که در میان فضاها بسته شکل می‌گیرد و طبیعت کوچک، اما تمامی را در میان بنا می‌نشانند (HQ) - ارتباط با طبیعت (N۲) - برخورداری هر خانه از فضای سرباز و طبیعی (N۳) - ارتباط آزاد و مستقل با طبیعت در فضای خصوصی خانه (N۳) - نور و هوای طبیعی (O۱) - بهره‌گیری از عوامل طبیعی (B۱) - امکان ارتباط با طبیعت (N۴) - استفاده از عوامل طبیعی (Z) - برخورداری از هوا و نور طبیعی (M۱) - نور مناسب (MZ) - آسایش حرارتی (MZ) - تأمین هوای لازم (MZ) - جهت‌گیری (MZ) - جهت‌گیری و نور (N۲) - جهت (B۱)
۱۴	C۲۳	آرامش	آرامش (Z) - تناسب با اقتضائات آرامش (GH۱) - آرامش صوتی (GH۲) - آرامش و سکون (M۱) - آرامش (F) - آسایش صوتی (MZ) - آرامش (MZ) - خانه باید محل آرامش باشد (N۲) - ایجاد آرامش و امنیت و سکون مناسب (N۳) - آرامش (O۱) - منزل و مسکن باید موجب آسایش و آسودگی انسان باشد (R) - تأمین نیاز انسان به آرامش (N۴) - خلوت (MZ) - ایجاد زمینه‌ی مناسب رابطه‌ی انسان به خویش (N۴)
۷	C۲۴	استحکام و امنیت	امنیت روانی و ساختاری (Z) - ایمنی (M۱) - امنیت (MZ) - ایمنی (O۱) - امنیت در خانه‌های مسکونی (GH۳) - امنیت و ایمنی (N۴) - استحکام و ایمنی (N۲)
۶	C۲۵	وسعت	وسعت (GH۱) - وسعت (GH۲) - وسعت خانه (N۲) - وسعت منزل به نیاز و کفاف هر خانواده‌ای بستگی دارد (R) - تفریح و احیا (O۲) - وسعت خانه (GH۳)
۷	C۲۶	تزئینات مناسب	رنگ‌های آرامش‌بخش در تزئین (GH۱) - رنگ‌های آرامش‌بخش در تزئینات (GH۲) - تزئینات داخلی مناسب (GH-۲) - تزئینات (N۲) - زیباسازی و زیبایی‌دوستی (N۲) - زیبایی (N۵) - نوگرایی (N۵)
۶	C۲۷	بعد معنوی خانه	ایجاد محل ویژه‌ی نماز و نیایش (GH۲) - ضرورت ایجاد فضاهای مناسب برای عبادت، پذیرایی از مهمانان، و حمام (N۲) - عبادت (B۱) - مرکزیت (F) - مرکزگرایی (MZ) - توحید (B۱)
۷	C۲۸	اهمیت همسایه	گزینش همسایگان پیش از گزینش جای خانه (N۲) - همسایگان (GH۳) - زیان و ضرر نرساندن (H) - حریم حقوقی (GH۲) - ابعاد معنوی خانه؛ شرف و برکت خانه، مبارکی خانه، لزوم حلال بودن مواد و مصالح در خانه‌سازی (N۲) - احترام به حقوق دیگران (N۴) - رعایت حقوق دیگران (Z)
۳	C۲۹	پرهیز از بیهودگی	پرهیز از اسراف (F) - پرهیز از هرنوع خودنمایی و تظاهر و اسراف در خانه‌سازی و رعایت حد اعتدال و نیاز (N۲) - پرهیز از زیاده‌روی (GH۳)
۳	C۳۰	وحدت در کثرت	وحدت در کثرت (N۵) - وحدت و کثرت (F) - وحدت (B۱)

جدول ۳. اصول و معیارهای طراحی مسکن در کتب معماری با رویکرد اسلامی (تلخیص و تدوین: نگارندگان)

داده‌های جدول ۴ نیز مانند جدول‌های ۲ و ۳ تنظیم شده‌اند؛ با این تفاوت که منبع این داده‌ها مقاله‌هایی با رویکرد اسلامی در موضوع طراحی مسکن می‌باشند. بر این اساس، تعداد ۱۸ معیار در جدول ۴ ارائه شده است که از C۳۱ تا C۴۸ کدگذاری شده و فراوانی هر معیار نیز بیان شده است.

فراوانی	کد	معیار	اصول
۱	C۳۱	عدم اشرافیت	(HN) نهی اشراف
۱۴	C۳۲	انسان مداری	پرهیز از تشخیص کالبدی (HN) - تواضع (RA) - تناسب (M۲) - هندسه و تناسبات (O۳) - هندسه و انتظام فضایی خانه‌های ایرانی (A) - تناسبات انسانی در طراحی و اجرای بازشوها و فضاها و معابر (B۳) - تناسب، تعادل و توازن در ساختار پلان و نمای بنا و حسن ظاهر و زیبایی بصری (B۳) - عدالت (V) - برنامه‌ریزی ساخت، حق جویی، و اعتدال (V) - توجه به اندازه‌ها، مقیاس و آرایش فضایی (A) - مقیاس انسانی، پیمون و تناسبات اجزا و کل در طرح، محاسبه و اجرا (A) - نكوهش ارتفاع زیاد (HN) - تأمین نیازهای اجتماعی مسکن (A) - ایجاد انسجام مطلوب، درآمیختگی معین از سنین و نسل‌ها، مشاغل و طبقات (A)
۷	C۳۳	تزئینات مناسب	اعتدال در تزئینات (HN) - رنگ (O۳) - سازگاری معماری، سازه، و تزئینات، و تبعیت سازه از سازمان فضایی (A) - کمال ظرافت و توجه به زیبایی‌شناسی در طراحی سازه و استفاده از مصالح (A) - رعایت کامل زیبایی‌شناسی فضاها در رابطه با عملکرد مانند ارسی‌ها، ایوان‌ها، و... (A) - طراحی نمای داخلی (RA) - دید و منظر خلاقانه (A)
۱۰	C۳۴	حفظ حریم و درون‌گرایی	حریم (HN) - درون‌گرایی (M۲) - احترام به حریم اعضای خانواده (PM) - حریم (O۳) - حریم خصوصی (RA) - حریم (AP) - تهیدات خاصی برای طراحی پنجره‌ها و منافذ برای جلوگیری از تجاوز به حریم خصوصی همسایگان مجاور (B۳) - رعایت حریم و مرزها در محدوده‌ی ساختمان‌ها (B۳) - توجه به درون در معماری خانه‌ها بر اساس فرهنگ، نوع زندگی، آداب و رسوم (A) - رعایت اشرافیت و محرمیت در خانه (A)
۲	C۳۵	مهمان‌پذیری	توصیه به مهمان‌پذیری (HN) - احترام به مهمانان، احترام به انسان و ارزش او (RA)
۲	C۳۶	وسعت	رعایت وسعت به اندازه (HN) - پرهیز از ساختن بیش از حد نیاز (HN)
۹	C۳۷	سازمان‌دهی فضایی	هنر (O۳) - تنوع فضایی (A) - تأمین نیازهای زیبایی‌شناختی با ایجاد تنوع فضایی، دید و منظر، فضای سبز (A) - ایجاد فضاهای متنوع (RA) - انعطاف‌پذیری (O۳) - توجه به ملزومات زمان (A) - انطباق کامل مسکن و محیط مسکونی با سبک زندگی (A) - کالبد؛ سودمندی (V) - تأمین نیازهای روزمره از طریق تأسیسات و تجهیزات در دسترس (A)
۷	C۳۸	سلسله مراتب	سلسله‌مراتب (M۲) - سلسله‌مراتب؛ حضور محرمیت (V) - سلسله‌مراتب (O۳) - نظم موزون، وحدت و تداوم مکانی با رعایت اصل سلسله‌مراتب (A) - سلسله‌مراتب (AP) - احترام به حریم خصوصی افراد حتی با جزئی‌ترین اجزا مثل کوبه‌های درها و با سلسله‌مراتب ورودی (B۳) - سلسله‌مراتب در مسیر رسیدن به بهشت درون خانه (A)

جدول ۴. اصول و معیارهای طراحی مسکن در مقالات با رویکرد اسلامی (تلخیص و تدوین: نگارندگان)

فراوانی	کد	معیار	اصول
۲۳	C۳۹	ارتباط با طبیعت و بهره‌مندی از محیط	توجه به مسائل مربوط به انرژی (نور، گرما، باد، و غیره) و مقولات پایداری در طراحی بنا و عناصر خاص با توجه به اقلیم (A) - در نظر گرفتن اقلیم و کارکرد بنا در طراحی سازه و انتخاب مصالح (A) - آهنگ موزون و همدلی انسان با طبیعت و بهره‌مندی از آن (A) - همدلی و احترام به طبیعت و همزیستی مسالمت‌آمیز انسان، معماری و طبیعت و تأمین آرامش بصری و روانی (A) - ارگانیسم سکونت، هم‌سازی با طبیعت (V) - حداکثر استفاده از شرایط طبیعی (PM) - طبیعت (O۳) - در نظر گرفتن همیشگی طبیعت و رابطه‌ی متقابل انسان با آن (A) - بهره‌گیری از طبیعت و پیوند با آن (AP) - ایجاد انواع حیاطها با توجه به اقلیم، عملکرد و عناصر مختلف مانند حوض، درختان، و... جهت ایجاد شرایط آسایش (A) - توجه به چرخش نور خورشید و قرار گرفتن فضاهای اطراف حیاط بسته به موارد استفاده از آنها در فصول چهارگانه (A) - حضور طبیعت بطور همه‌جانبه و فضاهای نیمه‌باز و نیمه‌بسته در یک روند سلسله‌مراتبی (A) - هماهنگی با طبیعت و استفاده از انرژی پایداری آن همانند نور و باد و عناصر اصلی آن مثل آب و خاک و گیاه به نحو شایسته در معماری (A) - همدلی با طبیعت (A) - نور (O۳) - ایجاد فضاهای با عملکرد خاص و واحد در مسیر تعامل تنگاتنگ با اقلیم منطقه (A) - بهره‌گیری از شبکه‌ی قنات، چاه آب و آب انبار برای تأمین آب از طریق آب‌های زیرزمینی (A) - جهت (V) - جهت‌گیری با توجه به اقلیم (PM) - مطلوبیت زیست‌محیطی؛ جهت‌گیری مناسب بنا (PM) - رعایت مکان‌یابی (M۲) - شرافت جغرافیایی؛ ارزش‌گذاری فضایی (V) - مشخص کردن دقیق محدوده‌ی زمین و فضاهای عمومی، نیمه عمومی و خصوصی (B۳)
۱۴	C۴۰	بُعد معنوی خانه	تجربه‌ی معنوی (V) - مکان انتخاب مسکن باید فرصت احقاق نیازهای معنوی و مادی را فراهم نماید (AP) - عظمت معنوی در کمال سادگی و خلوص و کلیتی در اوج کمال (A) - کلیات؛ عوالم معرفتی (V) - کارکرد؛ فضای قدسی (V) - زمینه‌سازی عبادت و تعالی انسان (PM) - تأمین نیازهای مادی و معنوی انسان از طریق تعریف عملکردها، فضاها و سلسله‌مراتب متناسب با فرهنگ و سنن (A) - روایات و احکام (RA) - ارزش به غنای درونی (A) - پاکی و طهارت (AP) - تکریم (RA) - جلوگیری از ایجاد مفسده؛ پیشگیری از گناه (PM) - تربیت و آموزش پاکدامنی (PM) - اخلاق (O۳)
۷	C۴۱	آرامش	روان‌شناسی؛ آرامش (V) - آرامش‌بخشی (PM) - آرامش (RA) - آرامش ساکنین خانه (RA) - ایجاد آرامش اصیل در درون با ریشه‌ای عمیق در مبانی اصول اجتماعی (A) - وجود نظم حاکم بر فضای زیست انسان و تأکید بر آسایش جسمی و روحی (A) - تأمین آرامش انسان و کسب رضایت او (A)
۱	C۴۲	سازمان‌دهی حیاط	حیاط به‌عنوان سازمان‌دهی فضایی و جمع‌کننده با انتظام هندسی مرتبط با فضاها (A)
۴	C۴۳	شفافیت و تداوم	ارتباط بصری فضاها (PM) - کنترل‌پذیری فضاها (PM) - شفافیت (O۳) - فضای تهی (O۳)

جدول ۴. اصول و معیارهای طراحی مسکن در مقالات با رویکرد اسلامی (تلخیص و تدوین: نگارندگان)

فرآوانی	کد	معیار	اصول
۱۰	C۴۴	فرهنگ و هویت	حفظ ارزش‌ها از طریق تعریف انسجام در محلات و مسکن (A)- بافت شهر و محلات به عنوان جزئی از هویت اجتماعی هر قوم (A)- یکپارچگی معماری و سازه در جهت ماندگاری، خاطره‌انگیزی و هویت‌بخشی (A)- تأمین فضاهای مورد نیاز جهت فعالیت‌های اجتماعی، فرهنگی، و دینی (A)- ایجاد فضاها بر مبنای سنن، فرهنگ و نوع معیشت (A)- حضور فرهنگ و سنن در مبانی شکل‌گیری عناصر تشکیل‌دهنده و ساختار فضاهای خانه‌ها (A)- وحدت (V)- تمرکز و وحدت در توده‌ی مسکن و واحدهای همسایگی (AP)- هماهنگ بودن بنا از نظر ظاهری و مادی با دیگر واحدهای مسکونی در واحد همسایگی (B۳)- ایجاد زمینه‌ی لازم جهت انطباق افراد با محیط پیرامون (A)
۱۵	C۴۵	اهمیت همسایه	قاعده‌ی لاضرر و لاضرار؛ اجتناب از مزاحمت‌های همجواری و واحدهای همسایگی (AP)- ساخت بنا بدون سلب استفاده‌ی همسایگان از نور و هوا (جلوگیری از سایه‌اندازی‌های مزاحم) (B۳)- عدم ایجاد مزاحمت صوتی و آلودگی محیطی برای همسایگان (B۳)- رعایت حق شفعه و اولویت دادن به همسایگان برای خرید و فروش ملک در محدوده‌ی محله (B۳)- شناخت فضاهای عمومی و نیمه عمومی و خصوصی و حقوق مربوط به آن (B۳)- رعایت فینا و مسائل مربوط به آن (B۳)- در نظر گرفتن کاربری‌های متناسب با مسکن در همجواری‌ها (A)- وجود مرکز محله برای تأمین خدمات و اوقات فراغت (A)- برقراری تعامل اجتماعی قوی در بین ساکنین محله (A)- تأمین مایحتاج روزانه‌ی مردم در مرکز محله و یا در فاصله‌ای در دسترس (A)- تعریف کانون اجتماعی در محلات (A)- همجواری محلات مسکونی با مسجد و... (A)- همجواری محلات مسکونی با مسجد، و... (A)- سنجیت و همخوانی فعالیت‌ها و انطباق کامل آنها بر هم، در محلات (A)- احترام به دیگران حتی عابران و ایجاد فضایی برای استراحت عابران در قسمت ورودی و گاه وجود حوض در جلوی خانه برای رفع تشنگی (با هدف ایجاد تعامل اجتماعی) (B۳)
۴	C۴۶	خودبستگی	مصالح مطابق با اقلیم و منطقه و همسایگی‌ها (B۳)- بهره‌گیری از مصالح بومی و حداکثر امکانات در دسترس جهت اجرای بنا و مقابله با انواع نیروها (A)- مصالح محلی (RA)- مهار نیروی ناشی از سوانح با مصالح بومی، تاق، پشت‌بند و کلاف‌بندی، و... (A)
۱۱	C۴۷	استحکام و امنیت	توجه به منطق، اصول ایستایی، مسائل فنی و علمی در سازه و مصالح (نیارش) (A)- سرپناه و مستحکم بودن (PM)- اجرای منظم دیوارها، سقف‌ها همراه با سبک‌سازی، آهنگ یکنواخت جرزها، ایجاد پشت‌بندها، کلاف‌بندی، و... (A)- اجرای پوشش‌های متفاوت به عنوان سقف کاذب و عایق حرارتی و ایجاد گره‌سازی‌های آجری برای عایق صوتی (A)- امنیت‌بخشی (PM)- ضرورت امنیت از سرفت (PM)- امنیت ساکنین (PM)- امنیت (AP)- تأمین امنیت در برابر سوانح (A)- امنیت کالبدی و روانی (RA)- امنیت روانی (PM)
۳	C۴۸	دید و منظر	یکپارچگی در منظر و کیفیت بصری (A)- ایجاد یکپارچگی بصری با طراحی حیاط و فضاهای رابط بین فضاهای اصلی (A)- کاربرد آب در کنار قابلیت‌های انعطافی و انطباقی بناها (A)

جدول ۴. اصول و معیارهای طراحی مسکن در مقالات با رویکرد اسلامی (تلخیص و تدوین: نگارندگان)

۳-۵. میزان فراوانی معیارهای ذکر شده در منابع

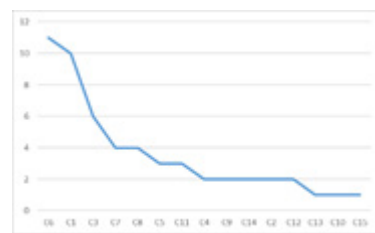
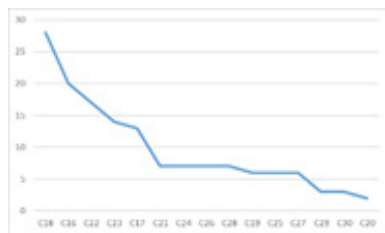
نیز به شکل خطی ترسیم شده که این نمودارها، داده‌های هر قسمت را به شکل مصور نشان داده و روابط بین داده‌ها را بر حسب فراوانی مشخص می‌کند. داده‌های بررسی شده گسسته هستند؛ بنابراین در نمودار خطی حاصل، تنها عدد صحیح مشخص شده به عنوان امتیاز، ارزش عددی دارد؛ و بین دو عدد صحیح در نمودار داده‌ای را مشخص نمی‌کند. همان‌طور که بیان شد؛ داده‌ها برای اولویت‌بندی در این جدول‌ها تنظیم شده‌اند؛ بنابراین نمودار خطی حاصل از داده‌های هر جدول، به تبع امتیازات موجود، به صورت نزولی ترسیم می‌شوند.

جدول ۵ در یک جمع‌بندی با هدف اولویت‌بندی داده‌ها به ترتیب فراوانی تنظیم شده است؛ به طوری که داده‌های جدول ۲، ۳، و ۴ از سمت راست به ترتیب در جدول ۵ بر اساس فراوانی از بالا به پایین از بیشترین تا کمترین فراوانی قرار گیرند. همان‌طور که مشخص است از کد معرف معیار استفاده شده و فراوانی و درصد آن نیز محاسبه گردیده است. هدف از تنظیم این جدول طبقه‌بندی معیارها بوده و پس از اولویت‌بندی معیارها، نمودار داده‌های هر جدول

کد	فراوانی	درصد فراوانی	کد	فراوانی	درصد فراوانی	کد	فراوانی	درصد فراوانی
C۶	۱۱	۲۰٪	C۱۸	۲۸	۱۹٪	C۳۹	۲۳	۱۶٪
C۱	۱۰	۱۸٪	C۱۶	۲۰	۱۴٪	C۴۵	۱۵	۱۰٪
C۳	۶	۱۱٪	C۲۲	۱۷	۱۲٪	C۳۲	۱۴	۱۰٪
C۷	۴	۷٪	C۲۳	۱۴	۹٪	C۴۰	۱۴	۱۰٪
C۸	۴	۷٪	C۱۷	۱۳	۹٪	C۴۷	۱۱	۸٪
C۵	۳	۵٪	C۲۱	۷	۵٪	C۳۴	۱۰	۷٪
C۱۱	۳	۶٪	C۲۴	۷	۵٪	C۴۴	۱۰	۷٪
C۴	۲	۴٪	C۲۶	۷	۵٪	C۳۷	۹	۶٪
C۹	۲	۴٪	C۲۸	۷	۵٪	C۳۸	۷	۵٪
C۱۴	۲	۴٪	C۱۹	۶	۴٪	C۴۱	۷	۵٪
C۲	۲	۴٪	C۲۵	۶	۴٪	C۳۳	۷	۵٪
C۱۲	۲	۴٪	C۲۷	۶	۴٪	C۴۳	۴	۳٪
C۱۳	۱	۲٪	C۲۹	۳	۲٪	C۴۶	۴	۳٪
C۱۰	۱	۲٪	C۳۰	۳	۲٪	C۴۸	۳	۲٪
C۱۵	۱	۲٪	C۲۰	۲	۱٪	C۳۵	۲	۱٪
						C۳۶	۲	۱٪
						C۳۱	۱	۱٪
						C۴۲	۱	۱٪
			درجه ۱					
			درجه ۲			درجه ۳		

جدول ۵. فراوانی و درصد فراوانی معیارهای طراحی مستخرج از منابع تخصصی معماری (تنظیم: نگارندگان)

نمودار ۱. نمودار خطی داده‌های جدول ۲ نمودار ۲. نمودار خطی داده‌های جدول ۳ نمودار ۳. نمودار خطی داده‌های جدول ۴
(مأخذ: نگارندگان) (مأخذ: نگارندگان) (مأخذ: نگارندگان)

روشن و از بیشترین فراوانی تا کمترین را طبقه‌بندی نموده است. به این ترتیب جدول ۶ حاصل می‌شود که در آن تمام ردیف‌ها با هم ادغام شده و معیارهای با ارزش یکسان، در یک ردیف قرار می‌گیرند. همچنین مقایسه‌ی معیارها در سه نوع منبع انجام شده است؛ به طوری که این جدول اهمیت معیارهای مختلف را در منابع مختلف نشان می‌دهد. در این جدول کیفیت معیارها نیز مد نظر بوده است؛ و میزان اهمیت آنها در طراحی مسکن ذکر شده و همراه کد معیار، اسم معیار نیز آورده شده است. این جدول در واقع نتیجه‌ی مطالعات متون تخصصی معماری در زمینه‌ی طراحی مسکن است که معیارهای آن از دیدگاه منابع مختلف را به صورت طبقه‌بندی شده و بر حسب میزان اهمیت از لحاظ میزان تکرار توجه به آنها در منابع نشان می‌دهد.

۶. یافته‌های تحقیق: درجه‌بندی معیارهای طراحی مسکن

در بررسی معیارهای طراحی مسکن که در سه بخش پیشین انجام شد؛ در نهایت سه جدول شامل معیارهای طراحی مسکن به صورت اولویت‌بندی شده حاصل گردید. معیارهای حاصل طی مراحل تحلیل و بررسی و معادل‌سازی که در جدول‌های ۲، ۳، و ۴ انجام شد؛ به گونه‌ای تنظیم شده‌اند که در هر کدام از این جدول‌ها معیارهایی که به یک مفهوم اشاره داشتند؛ با واژه‌های یکسان به عنوان یک معیار نام‌گذاری شدند. در این بخش اولویت‌بندی به این صورت انجام خواهد شد که معیارهای جدول‌های ۲، ۳، و ۴ در سه بخش درجه‌یک، درجه‌دو، و درجه‌سه براساس فراوانی طبقه‌بندی می‌شوند. نوار رنگی سمت راست هر بخش در جدول ۵ از رنگ تیره به

معیارهای طراحی مسکن			
درجه یک	C1 انسان‌مداری	C6 سازمان‌دهی فضایی	C17 درون‌گرایی و حفظ حریم
	C23 آرامش	C22 ارتباط با طبیعت و بهره‌مندی از محیط	C47 استحکام و امنیت
	C18 انسان‌مداری	C39 ارتباط با طبیعت و استفاده از عوامل محیطی	C16 سازمان‌دهی فضایی
درجه دو	C33 تزئینات مناسب	C38 سلسله‌مراتب	C44 فرهنگ و هویت
	C11 سلسله‌مراتب	C21 فرهنگ و هویت	C19 عدم اشرافیت
	C25 وسعت	C5 پرهیز از بیهودگی	C37 سازمان‌دهی فضایی
درجه سه	C34 حفظ حریم و درون‌گرایی	C41 آرامش	C8 ارتباط با طبیعت و بهره‌مندی از محیط
	C3 درون‌گرایی و حفظ حریم	C27 بُعد معنوی خانه	
	C14 دید و منظر	C46 خودبستگی	C42 سازمان‌دهی حیاط
	C9 سازمان‌دهی حیاط	C35 مهمان‌پذیری	C2 خودبستگی
	C30 وحدت در کثرت	C12 فرهنگ و هویت	C4 استحکام و امنیت
	C29 پرهیز از بیهودگی	C36 وسعت	C43 شفافیت و تداوم
	C15 آرامش	C31 عدم اشرافیت	

جدول ۶. درجه‌بندی معیارهای طراحی از طریق حذف موارد تکراری (مأخذ: نگارندگان)

درجه دو قرار دارد، با توجه به اولویت طبقه بندی، این معیار به عنوان معیار درجه یک حساب شده و از ردیف معیارهای درجه دو حذف می شود. به همین ترتیب معیارهای تکراری از ردیف درجه سه نیز حذف شده اند. (این معیارها در صورت قرار گرفتن در ردیف معیارهای هم ردیف با رنگ طوسی روشن و در صورت وجود در ردیف معیارهای ردیف بالا با رنگ طوسی تیره مشخص شده اند.)

پس از درجه بندی و طبقه بندی معیارها در جدول ۶ و سپس از حذف معیارهای تکرار شده در ردیف های مختلف نتیجه ی نهایی در جدول ۷ ارائه شده است که شامل معیارهای طراحی مسکن در سه ردیف درجه یک، درجه دو و درجه سه می باشد. این جدول شامل ۹ معیار درجه یک، ۷ معیار درجه دو و ۵ معیار درجه سه می باشد.

پس از تحلیل معیارها در جدول ۶، جدول شماره ۷ تنظیم شده است که طی آن ابتدا معیارهای موجود در هر ردیف (درجه یک، درجه دو و درجه سه) در چهار ستون مجزا و در یک ستون قرار می گیرند. در واقع معیارهای درجه یک، درجه دو و درجه سه فارغ از طبقه بندی بر اساس نوع منبع، در یک ستون و در سه ردیف، فقط بر اساس نوع معیار از نظر درجه قرار می گیرند. سپس در هر ردیف معیارهایی که تکرار شده اند حذف شده و فقط یک مورد آن باقی خواهد ماند (این معیارها با رنگ طوسی روشن مشخص شده اند). پس از حذف معیارهای تکراری در هر ردیف، معیارهایی که در سه ردیف مشترک هستند حذف خواهند شد و اولویت حذف معیار به ردیف بالا داده می شود. به این صورت که اگر معیاری در ردیف درجه یک و همچنین

معیارهای طراحی مسکن			
۱ درجه	C1 انسان مداری C23 آرامش	C6 سازمان دهی فضایی C22 ارتباط با طبیعت و بهره مندی از محیط	C40 بعد معنوی خانه C45 اهمیت همسایه
۲ درجه	C11 سلسله مراتب C25 وسعت	C21 فرهنگ و هویت C5 پرهیز از بیهودگی	C7 شفافیت و تداوم C33 تزئینات مناسب
۳ درجه	C14 دید و منظر C30 وحدت در کثرت	C46 خودبستگی	C9 سازمان دهی حیاط C35 مهمان پذیری

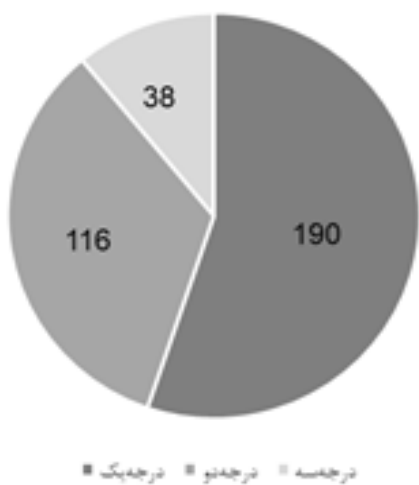
جدول ۷. معیارهای طراحی مسکن بصورت خلاصه و درجه بندی شده (مأخذ: نگارندگان)

آنها پرداخت. در این راستا پس از طی مراحل گردآوری، دسته بندی، مقوله بندی، و در آخر درجه بندی معیارها هدف مورد نظر در این پژوهش حاصل شد. این درجه بندی به منظور ارائه گزارشی کمی درخصوص مؤلفه های کیفی طراحی مسکن بوده است و گامی است در جهت قابل اندازه گیری کردن و شمارش معیارهای طراحی به منظور توجه به اصول مهمی که منابع مختلف به آنها اشاره داشته و آنها را جزو اصول مهم طراحی مسکن دانسته اند.

۷. نتیجه

حاصل پژوهش، جدول ۸ و حاوی معیارهای طراحی مسکن است که از نظر اهمیت بر اساس میزان فراوانی آنها در منابع بررسی شده تنظیم شده اند. این جدول در پاسخ به پرسشی شکل گرفته است که به عنوان مسأله ای اصلی مسیر پژوهش را تعیین نمود. پرسش درباره ی اهمیت معیارهای طراحی مسکن و اولویت آنها و اینکه چگونه می توان بر اساس اهمیت معیارهای طراحی به تحلیل درجه بندی

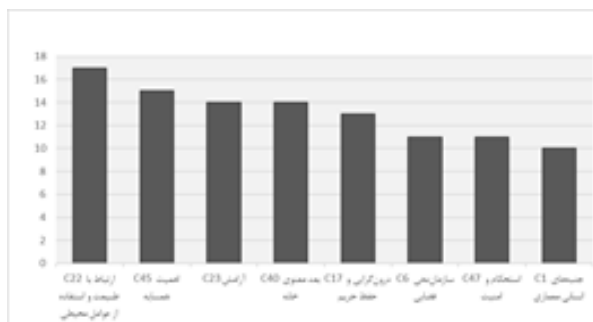

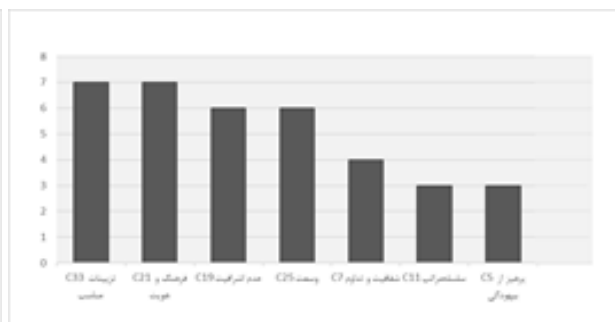
فرآوانی	معیارهای طراحی مسکن				درجه بندی
۱۹۰	C ₁₇	C ₄₀	C ₆	C ₁	درجه یک
	C ₄₇	C ₄₅	C ₂₂	C ₂₃	
۱۱۶	C ₁₉	C ₇	C ₂₁	C ₁₁	درجه دو
		C ₃₃	C ₅	C ₂₅	
۳۸	C ₃₅	C ₉	C ₄₆	C ₁₄ C ₃₀	درجه سه

نمودار ۴. نمودار فراوانی معیارها (مأخذ: نگارندگان)

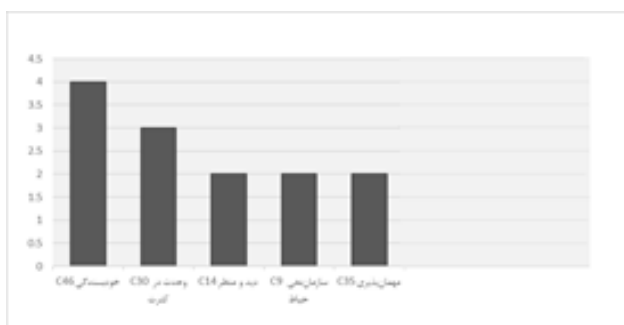
جدول ۸. مقایسه‌ی فراوانی معیارهای طراحی (مأخذ: نگارندگان)

معیارهای درجه یک

معیارهای درجه دو

معیارهای درجه سه

نمودار ۵. نمودار فراوانی معیارهای درجه ۱ و ۲ و ۳ (مأخذ: نگارندگان)

اولویت‌بندی مطرح شده در این پژوهش را به صورت نمونه موردی تحلیل و کارایی آن را بررسی نمود.

پی‌نوشت

۱. فرض مقاله در مینا قرار دادن این منابع، میزان اهمیت آنها در ارجاعات پژوهش‌های معماری است. لذا منابع با لحاظ شهرت نویسنده، اعتبار علمی انتشارات و نوع منبع به‌ویژه مقالات علمی و پژوهشی مدنظر بوده است.

۲. استفاده از لفظ فراوانی برای نشان دادن کمیت تعداد اشاره به اصول و معیارها در جامعه نمونه مشخص است. بنابراین هرچند تلاش شده است تمامی منابع موجود مورد بررسی قرار گیرند؛ اما چون مقاله به منابع مورد استناد پرداخته است؛ میزان فراوانی نیز محدود به همین جامعه نمونه خواهد بود. همچنین تعداد اشاره بیشتر به یک معیار، به هیچ‌وجه نشان‌دهنده اهمیت آن نسبت به سایرین نخواهد بود؛ بلکه موضع مقاله در قبال فراوانی، صرفاً تشخیص معیارهایی است که در منابع بیشتر به آنها توجه شده است.

۳. رفع ابهام درخصوص مواردی که به‌عنوان اصل معرفی شده‌اند؛ به ضرورت اختصار شرح در مقاله، نیازمند مراجعه به مصادیق ذکر شده در منبع مورد نظر است. تکرار برخی موارد در این مرحله نیز به سبب پرهیز از حذف موارد در بررسی تک‌تک منابع است.

ایجاد دیدگاهی کمی به داده‌های کیفی می‌تواند آنها را به‌طور شفاف‌تری ارزش‌گذاری کرده و به طراح دید بهتری برای به‌کارگیری این اصول بدهد. ارزش‌گذاری و درجه‌بندی اصول طراحی مسکن به‌صورتی که در این پژوهش انجام شد یک بسته‌ی اطلاعاتی در اختیار طراح قرار می‌دهد که بر خلاف آنچه تا کنون موجود بوده با مجموعه‌ای از داده‌های هم‌ارزش مواجه نخواهد شد، بلکه داده‌هایی را مشاهده می‌کند که به‌طور معناداری اولویت‌بندی شده‌اند. بر اساس آنچه بیان شد در جدول ۸ معیارها بصورت کمی و همچنین با کد مربوط به هر کدام ارائه شده‌اند و نموداری از مجموع فراوانی معیارها نیز ترسیم شده که نسبت آنها را در ارتباط با یکدیگر نشان می‌دهد. این اولویت‌بندی میزان اهمیت معیارها را مشخص کرده بنابراین جایگاه آنها در شکل‌دهی طرح را نیز تعیین می‌نماید.

در ادامه‌ی این تحقیق می‌توان پژوهش‌های دیگری طرح نمود و داده‌های کیفی را از دیدگاه‌های دیگری بررسی نمود. از جمله پرسش‌هایی که در پایان می‌توان طرح کرد تا سؤال پژوهش‌های آتی قرار گیرد این است که اگر معیارهای طراحی مسکن از دید مخاطب و کاربران مسکن مورد بررسی قرار گیرد اولویت‌بندی این معیارها به چه صورت خواهد بود. همچنین این قابلیت وجود دارد که طرح‌های حاصل از به‌کارگیری معیارهای طراحی با

منابع

۱. اخوت، هانیه، نینا الماسی‌فر، و محمدرضا بمانیان. ۱۳۸۹. معماری و شهرسازی سنتی در کشورهای اسلامی. تهران: هله.
۲. اخوت، هانیه. ۱۳۹۱. بازشناسی مؤلفه‌های هویتی مسکن سنتی بر اساس آیات قرآن و روایات ائمه معصومین. دوفصلنامه تخصصی پژوهشی میان‌رشته‌ای قرآن کریم ۳ (۱): ۵۵-۷۰.
۳. امین‌پور، احمد، رامین مدنی، حامد حیاتی، و محمدعلی دلداده. ۱۳۹۴. بازشناسی مفاهیم مسکن و سکونت بر اساس آموزه‌های اسلامی. مدیریت شهری (۴۰): ۴۷-۶۰.
۴. اوامر، اسپاهیج. ۱۳۹۶. مسکن و اسلام. ترجمه‌ی حسن ذوالفقارزاده و دیگران. قزوین: انتشارات جهاد دانشگاهی.
۵. آصفی، مازیار، و الناز ایمانی. ۱۳۹۵. باز تعریف الگوهای طراحی مسکن مطلوب ایرانی - اسلامی معاصر با ارزیابی کیفی خانه‌های سنتی. پژوهش‌های معماری اسلامی ۴ (۱۱): ۵۶-۷۳.
۶. بمانیان، محمدرضا. ۱۳۸۶. رهیافت‌هایی در تبیین معیارهای معماری مسلمین. تهران: انتشارات سازمان شهرداری‌ها و دهیاری‌های کشور.
۷. _____، سحر ارجمندی، و فرزانه علی‌محمدی. ۱۳۹۲. تأثیر اصول فقهی مرتبط با حقوق شهروندی بر پایه عدل در

- طراحی مسکن (نمونه موردی: سه مورد از خانه‌های ایرانی - اسلامی). مطالعات شهر ایرانی - اسلامی (۱۲): ۸۹-۱۰۰.
۸. _____، و معصومه امینی. ۱۳۹۵. معماری اجتماعی خانه ایرانی. تهران: اول و آخر.
 ۹. پورمند، حسنعلی، و فاطمه طباطبایی ملاذی. ۱۳۹۴. الگوی پنهان حاکم بر نظام استقرار فضایی در مسکن ایرانی - اسلامی (بررسی موردی خانه رسولیان یزد). پژوهش‌های معماری اسلامی ۳ (۹): ۳-۱۹.
 ۱۰. پیرنیا، محمدکریم. ۱۳۹۲. سبک‌شناسی معماری ایرانی. تهران: سروش دانش.
 ۱۱. حاجی قاسمی، کامبیز. ۱۳۹۵. گنجنامه: فرهنگ آثار معماری اسلامی ایران. تهران: دانشگاه شهید بهشتی.
 ۱۲. حائری مازندرانی، محمدرضا. ۱۳۸۸. خانه، فرهنگ، طبیعت. تهران: مرکز مطالعاتی و تحقیقاتی شهرسازی و معماری.
 ۱۳. حکیم، بسیم سلیم. ۱۳۸۱. شهرهای عربی - اسلامی: اصول شهرسازی و ساختمانی. تهران: وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی؛ سازمان چاپ و انتشارات.
 ۱۴. حمزه‌نژاد، مهدی، و زهرا صدریان. ۱۳۹۳. اصول طراحی خانه از منظر اسلامی و الگوهای کاربردی معاصر. پژوهش‌های معماری اسلامی ۱ (۴): ۶۰-۷۸.
 ۱۵. خلیلیان بروجنی، امیرعلی. ۱۳۹۴. خانه، معماری، زمان. تهران: پرهام نقش.
 ۱۶. راستگوی اقدم، شهرزاد و شهین مشهدی. ۱۳۹۳. تبیین اصول طراحی مسکن معاصر بر اساس معماری اسلامی. در همایش ملی معماری، عمران و توسعه نوین شهری، تبریز.
 ۱۷. رضایی، محمدعلی. ۱۳۸۵. مسکن در اسلام و راه‌حل‌های آن. قم: شریعت.
 ۱۸. زرغامی، اسماعیل، و سیده اشرف سادات. ۱۳۹۵. معیارهای معماری ایرانی - اسلامی در مجتمع‌های مسکونی. تهران: دانشگاه تربیت دبیر شهید رجایی.
 ۱۹. فرجامی، امیر (به سفارش وزارت مسکن و شهرسازی، معاونت شهرسازی و معماری، دفتر معماری و طراحی شهری). ۱۳۸۸. منشور دفتر معماری و طراحی شهری در خصوص چپستی معماری ایرانی - اسلامی. انتشارات شهیدی.
 ۲۰. قاضی، حسن. ۱۳۸۰. خانه و مسکن در اسلام. تهران: مرکز انتشاراتی شیر.
 ۲۱. قربانی، رحیم، کریم پورنجف، محمد تقی صمددخت، و ولی‌الله نیک‌فر. ۱۳۹۲. معیارهای معماری و شهرسازی اسلامی. تهران: انتشارات دانشگاه شهید بهشتی.
 ۲۲. قربانی، رحیم. ۱۳۹۳. معماری و شهرسازی مطلوب اسلامی: درآمدی بر فقه کاربردی و تمدنی و مسکن مطلوب اسلامی. تهران: شبکه اندیشه.
 ۲۳. کاتب، فاطمه. ۱۳۹۱. معماری خانه‌های ایرانی. تهران: سازمان چاپ و انتشارات؛ سازمان اوقاف و امور خیریه.
 ۲۴. محمودی‌زرنندی، مهناز، و نسرین غفراللهی. ۱۳۹۵. حکمت اسلامی خانه ایرانی. تهران: طحان.
 ۲۵. مرتضی، هشام. ۱۳۹۵. اصول سنتی ساخت‌وساز در اسلام. ترجمه ابوالفضل مشکینی و کیومرث حبیبی. تهران: مرکز تحقیقات راه مسکن و شهرسازی.
 ۲۶. مؤمنی، کوروش، و ندا ناصری. ۱۳۹۴. بررسی ابزارها و روش‌های ایجاد محرمیت در خانه زینت‌الملک شیراز منطبق بر آیات و روایات اسلامی. پژوهش‌های معماری اسلامی ۳ (۴): ۱۸-۳۶.
 ۲۷. نقره‌کار، عبدالحمید. ۱۳۹۴. برداشتی از حکمت اسلامی در هنر و معماری. تهران: کتاب فکر نو.
 ۲۸. نقی‌زاده، محمد. ۱۳۸۵. معماری و شهرسازی اسلامی (مبانی نظری). اصفهان: راهیان.
 ۲۹. _____ . ۱۳۹۰. شهر و معماری اسلامی. اصفهان: مانی.
 ۳۰. نیلاندر، اولاد. ۱۳۹۰. معماری خانه. ترجمه محمداصداق فلاحت. زنجان: دانشگاه زنجان.

۳۱. وثیق، بهزاد، آزاده پشتونی زاده، محمدرضا بمانیان. ۱۳۸۸. مکان و مسکن از منظر اسلام. پژوهش‌های میان‌رشته‌ای قرآن کریم (۵): ۵۰-۶۵.

References

1. Aminpoor, Ahmad, Ramin Madani, Hayati Hamed, and Mohammad Ali Deldadeh. 2015. *Recognizing The Implications of Housing and Residence Based On Islamic Teachings. Urbanmanagement 14 (40): 47-59.*
2. Asefi Maziar, and Imani Elnaz. 2016. *Redefining Design Patterns Of Islamic Desirable Contemporary Housing Through Qualitative Evaluation Of Traditional Homes. Researches In Islamic Architecture 4 (11): 56-73.*
3. Bemanian, Mohammad Reza. 2007. *Approaches in Explaining the Architectural Criteria of Muslims. Tehran: Publications of the Organization of Municipalities and Rural Affairs.*
4. _____, Sahar Arjmandi, and Farzaneh Ali Mohammadi. 2013. *The Impact of Jurisprudential Principles Related to Citizenship Rights Based on Justice in Housing Design (Case Study: Three Iranian-Islamic Homes). Iranian-Islamic Studies (12): 89-100.*
5. _____, and Masoumeh Amini. 2016. *Social Architecture of Iranian House. Tehran: Avvalo Akhar Publications.*
6. Farjami, Amir (Commissioned by the Ministry of Housing and Urban Development, Deputy of Urban Planning and Architecture, Office of Architecture and Urban Design). 2009. *Charter of the Office of Architecture and Urban Design on What is Iranian-Islamic Architecture. Shahidi Publications.*
7. Ghazi, Hassan. 2001. *House and Housing in Islam. Tehran: Shebar Publishing Center.*
8. Ghorbani, Rahim, Karim Pouranjaf, Mohammad Taqi Samaddakht, and Waliullah Nikufar. 2013. *Islamic Architecture and Urban Planning Criteria. Tehran: Shahid Beheshti University Publications.*
9. Ghorbani, Rahim. 2014. *Desirable Islamic Architecture and Urban Planning: An Introduction to Applied and Civilized Jurisprudence and Desirable Islamic Housing. Tehran: Shabakeh Andisheh Publications.*
10. Haeri, Mohammad Reza. 2009. *House in Nature and Culture of Iran. Tehran: Urban Planning & Architecture Research Center of Iran.*
11. Haji Ghasemi, Kambiz. 2016. *Ganjnameh: Culture of Islamic Architectural Works of Iran. Tehran: Shahid Beheshti University Publications.*
12. Hakim, Besim Selim. 2002. *Arabic- Islamic Cities Building and Planning Principles. Tehran: Minisrtry of Culture and Islamic Guidance.*
13. Hamzehnejad Mahdi, and Zahra Sadrian. 2014. *Housing Design Principles of Islam and Other Contemporary Usable Patterns. Researches In Islamic Architecture 1 (4): 60-78.*
1. Kateb, Fatemeh. 2012. *Architecture of Iranian Houses. Tehran: Endowment and Charity*

Organization; Printing and Publishing Organization.

14. Mahmoodi Zarandi, Mahnaz, and Nasrin Ghafarollahi. 2016. *Islamic Wisdom of the Iranian House*. Tehran: Tahaan.

15. Momeni Kourosh, and Neda Naseri. 2016. *Surveying The Tools and Methods of Creating Privacy in The Zinat-Ol Mulk Traditional House in Shiraz (Based On the Quran Verses and Islamic Hadiths)*. *Researches In Islamic Architecture* 3 (4): 18-36.

16. Morteza, Hisham. 2016. *Traditional Principles of Construction in Islam*. Translated by Abolfazl Meshkini - Kiomars Habibi. Tehran: Housing and Urban Development Research Center.

17. Naghi Zadeh, Mohammad. 2006. *Islamic Architecture and Urban Planning (Theoretical Foundations)*. Isfahan: Rahyan.

18. _____ . 2011. *Islamic City and Architecture*. Isfahan: Mani.

19. Nelander, Owla. 2011. *House Architecture*. Translated by Mohammad Sadegh Falahat. Zanjan: Zanjan University.

20. Noghrehkar, Abdolhamid. 2015. *An Understanding of Islamic Wisdom in Art and Architecture*. Tehran: Fekreno.

21. Okhovvat, Haniye, Mohammad Reza Bemanian, and Nina Almasi Far. 2012. *Traditional Architecture Urban Design In Islasmic Countries*. Tehran: Heleh.

22. Okhovvat, Haniye. 2013. *Recognition of Identity Criteria of Traditional Housing in View of the Quran and The Infallibles*. *Interdisciplinary Quranic Studies* 3 (2): 67-86.

23. Omer, Spahich. 2017. *Housing and Islam*. Translated by Hassan Zolfagharzadeh et al. Qazvin: Jihad Daneshgahi Publications.

24. Pirniya, Mohammad Karim 2013. *Stylistics of Iranian Architecture*. Tehran: Soroush-e Danesh.

25. Pourmand Hassan Ali, and Fatemeh Tabatabae Malazi. 2016. *The Latent Pattern Of Spatial Arrangement In Iranian-Islamic Houses (Case Study Of Rasoulia House, Yazd)*. *Researches In Islamic Architecture* 3 (4): 3-21.

26. Rastgooye Aghdam, Shahrzad, and Shahin Mashhadi. 2014. *Explaining the Principles of Contemporary Housing Design based on Islamic Architecture*. In *National Conference on Architecture, Civil Engineering and New Urban Development, Tabriz*.

27. Rezaei, Mohammad Ali. 2006. *Housing in Islam and Its Solutions*. Qom: Sharia.

28. Vasegh, Behzad, Azadeh Pashtunzadeh, and Mohammad Reza Bemanian. 2009. *Place and Housing from the Perspective of Islam*. *Interdisciplinary Research in the Holy Quran* (5): 50-65.

29. Zarghami, Ismail, and Seyed Ashraf Sadat. 2016. *Criteria of Iranian-Islamic Architecture in Residential Complexes*. Tehran: Tarbiat Dabir Shahid Rajaei University.

Grading the Housing Design Principles based on Frequency in Evaluating Architectural Resources

Mozhgan Mahdavi

Ph.D. Candidate in Architecture, Yazd University, Yazd, Iran.

Reza Sameh

Assistant Professor in Architecture, Imam Khomeini International University, Qazvin, Iran.

Corresponding Author : rsameh@arc.ikiu.ac.ir

Received: 18/06/2020

Accepted: 16/04/2022

Abstract

One of the most important issues and human needs in the field of architectural design is «housing». From the past to the present, there have always been different principles for housing design that have been used due to the user's needs. The set of needs and lifestyles of humans has shown that some characteristics are the same in all designed houses. These important features had been collected in many scholarly and professional architectural references that had been addressed as principles, criteria and indicators of housing design and had been used by designers and researchers who works in this field. Therefore, various references can be found that, each had studied housing topic from a specific point of view. Some of these sources list the general characteristics of an appropriate and desirable house, and others introduce specific principles for its design. In this article, while reviewing those references, we would rank those principles on the basis of importance. The main question is how these principles can be ranked and consider in design in base on their importance. Therefore, our goal is surveying the scholarly and professional architectural references about housing to analyze and evaluate the principles of residential architecture. Results of this research collected from data analyses and data description, which obtain from the references and based on logical reasoning. Therefore, the main method is determining quantitative valuation for qualitative data, and housing design criteria in scholarly and professional architectural references had been ranked in such a way that their importance is defined. so, the general approach of the research was selected as a quantitative comparison and then data collection, classification and analysis were performed based on first step. Finally, the research results represent and rank housing design criteria based on the priority of their importance in form of tables and charts.

Keywords: Housing, Housing Design, Design Principles, Architectural Resources.

